

4/2023,
iyul-
avgust
(№ 00066)

МАМЛАКАТ ИҚТИСОДИЁТИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Шавқиев Эркин

*Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти доценти, иқтисодиёт
фанлари номзоди erkinshavqiyev@gmail.com*

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss4/a26

Аннотация

Ушбу мақолада мамлакат иқтисодиётини инновациялар асосида ривожлантириш борасида юритилаётган сиёсат ёритилган, инновацион фаолиятда илм-фаннинг ўрни асосланган, инновацион тадбиркорликни ривожланишнинг зарурияти ва унинг вазифалари кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар: инновация, маҳсулот, технология, илм-фан, сиёсат, тадбиркорлик.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ

Шавқиев Эркин

доцент Самарқандского института экономики и сервиса, кандидат экономических наук

Аннотация

В данной статье освещена политика проводимая в стране по развитию экономики на основе инноваций, обоснована роль науки в инновационной деятельности, показана необходимость развития инновационного предпринимательство и её задачи.

Ключевые слова: инновация, продукция, технология, наука, политика, предпринимательство.

MAIN DIRECTIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY

Shavqiyev Erkin

Associate professor at Samarkand Institute of Economics and Service, candidate of economic sciences

Abstract

This article highlights the policy pursued in the country to develop the economy based on innovation, the role of science in innovation is substantiated, also the need for the development of innovative entrepreneurship and its tasks are justified.

Key words: innovation, product, technology, science, politics, entrepreneurship.

Кириш

Ўзбекистонда иқтисодиётни инновациялар асосида ривожлантириш борасида юритилаётган сиёсат – умумдавлат сиёсати сифатида қаралади. Унисамарали амалга оширишда иштирок этувчиларнинг бутун фаолияти стратегик мақсадга – иқтисодиётни юксалтириш ва аҳоли турмуш даражасини оширишга бўйсундирилган.

Инновациялар асосини – илм-фан ташкил этади. Унинг ривожланишдаражасини эса, бу борада ҳал этиладиган вазибаларнинг чуқур илмий асосланган йўналишлари ҳамда уларни амалга ошириш учун оптимал шарт- шароитларнинг мавжудлиги тавсифлайди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида таъкидланганидек: “Мамлакатимиз учун илм-фан соҳасидаги устувор йўналишларни аниқ белгилаб олишимиз керак. Ҳеч бир давлат илм-фаннинг барча соҳаларини бир йўла тараққий эттираолмайди. Шунинг учун биз ҳам ҳар йили илм-фаннинг бир нечта устувор йўналишини ривожлантириш тарафдоримиз.

илм-фан ютуқларини электрон платформаси, маҳаллий ва хорижий илмий ишланмалар базасини шакллантириш лозим. Ҳар бир Олий таълим ва илмий тадқиқот даргоҳи нуфузли чет эл университетлари ва илмий марказ- лари билан ҳамкорликни йўлга қўйиши шарт.”¹

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили

Давлатнинг инновацион ривожланиш борасидаги сиёсати – иқтисодий, социал, ташкилий ва тарбиявий чора-тадбирлар тизими бўлиб, булар илм- фанни ривожлантириш учун, унинг ютуқларини янги техника ва технологияларда мужассамлаштириш ҳамда унинг негизда мамлакат ишлаб чиқарувчи кучларини сифат жиҳатидан оғишмай такомиллаштириб бориш учун қулай шароитлар яратишга қаратилгандир. Мамлакатимизда инновацион тараққиёт масаласида юритилаётган сиёсатнинг моҳияти ана шундан иборат.

Республикаимизда иқтисодий инновацион ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари бўлиб – Ўзбекистон Республикасининг “Илм- фан ва илмий фаолият тўғрисидаги” (2019 йил 29 октябрь) ва “Инновацион фаолият тўғрисида”ги (2020 йил 24 июль) Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 апрелдаги “Инновацион ғоялар, технологиялар ва лойиҳаларни амалий жорий қилиш тизимини янада тако- миллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги” ПҚ-3682-сонли ҳамда 2018 йил 7 майдаги “Иқтисодий тармоқлари ва соҳаларига инновацияларни жорий этиш механизмларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора- тадбирлар тўғрисидаги” ПҚ-3698- сонли Қарорлари ҳисобланади.

Инновация муаммоси доирасида чет эллик ҳамда мамлакатимиз олимлари томонидан чоп этилган аксарият адабиётларда “инновация” атамасига “янгиликни қилинган инвестиция”, “янги жараён, маҳсулот, хизматларни амалий ўзлаштириш натижаси”, “янги техника ёки технологияга, меҳнатни ташкил қилишга, хизмат кўрсатишга, бошқарувга ва бошқа мақсадларга киритилган капиталдан олинган моддий ҳамда номоддий мулк” каби мазмундаги изоҳлар келтирилган. Шунингдек, инновацияга янгиликни яратиш, ўзлаштириш ва тарқатиш жараёнлари, бу жараёнларни ўзнда мужассамлаштирувчи фаолият сифатнда ҳам таърифлар берилган.

Шуни таъкидлаш лозимки, инновацион фаолиятга киритилган капитал самараси, нафақат, моддийлашган, айна пайтда, номоддий кўринишда ҳам бўлади.

Айрим адабиётларда инновацион фаолиятга қилинган инвестициялар моддийлашган натижани бериши билан чегараланилади халос. Жумладан, И.Т.Балабановнинг фикрича: “Инновация – капитални янги техника ёки технологияга, ишлаб чиқаришни ташкил қилиш, меҳнат, хизмат кўрсатиш ва бошқарувнинг янги шаклларида, жумладан, янгича назорат ва ҳисоб шакллари, режалаштириш ва таҳлил усулларида

¹Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. //Халқ сўзи, 25 январь 2020 йил.

киритишдан олинган, моддий тус олган натижадир”².

С.Н.Хамраеванинг фикрига кўра: “Инновация – бу фан ютуқлари ва илғор тажрибадан фойдаланиш, ижтимоий ишлаб чиқаришни такомиллаштириш ва ривожлантириш жараёнлари, янги истеъмол хусусиятларга эга бўлган маҳсулотларини (товар, маҳсулот, техника, технология, бошқа ташкилий шакл ва воситалар) шакллантириш, амалиётга жорий этишга асосланган инвестицион ва ижодий фаолиятнинг моддийлашган якуний натижаси бўлиб, бозор ва ижтимоий эҳтиёжларнинг қондирилишига кўмаклашади, харажатларни иқтисод қилади ва инсонларнинг турли хил ҳаёт ва фаолият соҳаларида турлича самара беришини таъминлайди”³.

“Инновация – бу инсоннинг тасаввурида, ижодидида “пишиб” етилган, ақлий меҳнатнинг якуний натижаси сифатида ихтиро қилинган, жорий қилинган, киритилган, ишлаётган моддий ва номоддий кўринишдаги мулкни ифодаловчи тушунчадир”⁴.

“Инновация – иқтисодий категориядир. У ишлаб чиқариш ва янгиликларни амалга оширишнинг энг умумий хусусиятлари, белгилари, алоқаси ва муносабатларини ифодалайди”⁵.

Ўзбекистон Республикасининг “Инновацион фаолият тўғрисида”ги Қонунининг 3-моддасида:

- инновация – фуқаролик муомаласига киритилган ёки шахсий эҳтиёжлар учун фойдаланиладиган, қўлланилиши амалиётда катта ижтимоий-иқтисодий самарага эришишни таъминлайдиган янги ишланма;

- янги ишланма – мавжуд ўхшаш интеллектуал фаолият натижаларига нисбатан янги белгиларга эга бўлган, амалда қўллаш мумкин бўлган ва амалиётда ундан фойдаланганда катта ижтимоий-иқтисодий самарага эришишни таъминлай оладиган интеллектуал фаолият натижаси (ишлаб чиқариш, маъмурий, тижорат ёки бошқа хусусиятга эга янги ёки мукаммал технология, хизмат ва ташкилий-техник ечим)” эканлиги қайд этилган⁶.

Кўпгина иқтисодий адабиётларда Йозеф Шумпетерни биринчилардан бўлиб инновацион жараёнларнинг таърифини, турларини ва умуманинновацион фаолият назариясига муҳим ҳисса қўшган олим сифатида таъкидлашади. У ижод қилган даврда инновация ҳақида фикр юритилмаган, аммо иқтисодиётни ривожлантиришда “самарали усул”, “янгилик”, “таъсирли”, “қўллаш” каби тушунчалардан фойдаланилган.

“Инновацион фаолият – янги ишланмаларни ташкил этиш, шунингдек ишлаб чиқариш соҳасида уларнинг ўтказилиши ва амалга оширилишини таъминлаш бўйича фаолият” дир⁷.

Янги техника ва технологияларни ҳамда янги маҳсулот намуналарини яратишда йирик корхоналарнинг алоҳида ўрни бор. Уларда, “... биринчидан, фан-техника ютуқларини ҳаётга татбиқ этиш асосида юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш

² Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 304 стр. ³

Хамраева С.Н. Қишлоқ инфратузилмасини инновацион ривожлантириш: Монография; –Т.: «Iqtisod-Moliya», 2017. – 256 бет.

⁴ Шавқиев Э. Саноат иқтисодиёти (ўқув қўлланма). – Самарқанд: “STAP-SEL” MChJ. Nashriyot-матбаа бўлими, 2022, 181 бет.

⁵ Ўша манба, 182 бет.

⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Инновацион фаолият тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил 24 июль.

имконияти мавжуд, иккинчидан, янги маҳсулоттурларини ихтиро этиш нуқтаи назаридан, илмий-қидирув лабораториялари фаолиятини йўлга қўйиш мумкин. Бу йўсиндаги ишлар, табиийки, мамлакатда фан-техника тараққиётининг ривожланишига йўл очиб беради”⁸.

Шуни таъкидлаш лозимки, ҳар қандай тадбиркорлик ҳам инновацион бўла олмайди. Фақатгина инновацион фаолиятни амалга оширувчи ташкилотлар инновацион тадбиркорлик субъектлари ҳисобланади.

Инновация – тадбиркорликнинг алоҳида қуроли, тадбиркорона фикрлаш инновацион кўринишидир. “... инновация ва янгиликлар инновациявий фаолият натижасида юзага келади, улар ўзаро боғлиқ ва бири иккинчисисиз мумкин эмас. Уларнинг асосий фарқи шундаки биринчи ҳолатда – янги маҳсулот шаклланиши жараёни рўй берса, иккинчисида – уни тижоратлаштириш жараёни амалга оширилади”⁹.

Тадқиқот методологияси

Мақолада мавзу доирасидан келиб чиққан ҳолда илмий ва назарий ёндашувлар ўрганилиб, мушоҳада қилинган. Тадқиқотда қўйилган мақсадга эришиш учун йўналиш танлаб олинган. Бирламчи ҳамда иккиламчи маълумот манбаларини чуқур ўрганиш ва асослаш учун тадқиқот стратегияси белгилаб олинган. Мақолани ёзишда тадқиқот методологиясининг қиёслаш, умумлаштириш каби усулларидадан фойдаланилди.

Таҳлиллар ва асосий натижалар

Инновацион фаолият – жуда мураккаб ва кўп қиррали жараёндир. У мавжуд техникани такомиллаштиришни, янги, анча самарали техникани, технологияни, хом ашёни, материалларни яратиш ва жорий қилишни, шунингдек, меҳнатни ва ишлаб чиқаришни ташкил қилишни яхшилашни ўз ичига олади. Фан-техника тараққиёти – ишлаб чиқаришни жадаллаштириш ва унинг самарадорлигини оширишнинг ҳал қилувчи йўналишларидан бири ҳисобланади.

Маълумки, илмий тадқиқот ишлари ва инновацион фаолиятни молиялаштириш турли манбалар ҳисобидан амалга оширилади, жумладан,

давлат бюджетидан. Кейинги йилларда фанни ривожлантириш учун давлат бюджетидан ажратилган маблағлар ҳажми сезиларли даражада ўсмоқда: 2015 йилдаги 216,7 млрд сўм, 2020 йилда эса 867,1 млрд сўм бўлган. Давлат бюджети харажатлари таркибида фан учун ажратилган маблағар ҳиссаси 0,60 фоизни ташкил этган. “Бу йил илм-фан ва инновацияларга 1,5 триллион сўм йўналтирилди. Бу – 2017 йилга нисбатан қарийб 6 баробар кўп, дегани.

Олимларнинг иш ҳақи ҳам 4,5 баробар оширилди.

Буларнинг барчаси ҳисобидан нано ва биотехнологиялар, рақамли геология каби 18 та янги илмий йўналиш ташкил этилди. Келгуси йили илм-фан ва инновацияларга 1,8 триллион сўм ажратилади”¹⁰.

⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Инновацион фаолият тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил 24 июль.

⁸ Шавқиев Э.Ш. Тадбиркорлик – аҳоли фаровонлигини оширишда асосий омил. //Хизмат кўрсатиш соҳасини модернизациялаш ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш: муаммо ва ечимлар. Монография. Муаллифлар жамоаси – Т.: “Fan va texnologiya”, 2019, 104 бет.

⁹Эргашев Р.Х. Иқтисодий инновацион ривожлантиришнинг илмий-назарий ва ҳуқуқий асослари.

//Иқтисодий инновацион ривожлантириш истиқболлари. Монография. Муаллифлар жамоаси. – Т.: Iqtisod-Moliya”, 2019, 13 бет.

Илм-фан ва инновацияларнинг мамлакат социал-иқтисодий ривожда ҳал қилувчи омил эканлигини англаган ҳолда фан-техника тараққиётини ташкил этиш ва бошқариш, маблағ билан таъминлаш ва рағбатлантиришборасида давлат сиёсатини юритиш долзарб ҳисобланади.

Фан-техника тараққиётини тавсифловчи инновациялар хилма-хил бўлиб, улардан энг муҳимлари қуйидагилардир:

- ишлаб чиқаришни ташкил қилиш, меҳнатни илмий ташкил қилишнингянги технологиялари ва усуллари жорий қилиш;
- ишлаб чиқаришда, бошқаришда, фанда ахборот-технологиялариданкенг фойдаланиш;
- табиатда мавжуд бўлмаган материалларни яратиш усуларининг кашф этилиши;
- ишлаб чиқаришни роботлаштириш;
- энергия (қўёш, шамол энергияси ва бошқалар) янги турлари ваманбаларининг кашф этилиши ва бошқалар.

Миллий иқтисодиётнинг ҳамма тармоқларида, жумладан, саноат ишлаб чиқаришида химия соҳасидаги илм ютуқларидан кенг фойдаланиш доимо долзарб бўлган: хусусан, хом ашё ва материалларни қайта ишлашда химик усуллардан фойдаланиш. Химиялаштириш ёрдами билан олдиндан кутилган кўринишдаги материалларни тайёрлаш мумкин. Масалан, бўёқ ва лаклар, синтетик каучук, синтетик тола, пластмассалар ва ҳоказоларни.

Мамлакатимизда фан-техника тараққиётинг асосий йўналишларидан янабири – ахборот технологияларидан иқтисодиётнинг барча соҳаларида фойдаланиш ҳисобланади. Бу ишлаб чиқаришда инсон меҳнатини камайтириш, бошқаришда тезкор ва сифатли ахборот воситаларига эга бўлиш учун, йўл қўйилаётган камчиликларни бартараф этиш каби имкониятларни беради.

Иқтисодиётнинг барча тармоқларида замонавий технологияларни қўллаш ижобий натижаларга олиб келиши мумкин. Шу сабабдан ҳам янги технологияни тадбиқ этиш – сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқариш имконини беради деган фикр доимо мавжуд. Аммо ҳар қандай янги технологияни ҳам ишлаб чиқаришга тадбиқ этавериш иқтисодий жиҳатдан самарали бўлавермаслиги мумкин. Буни аниқлаш учун янги технологияни биронта ишлаб чиқариш корхонасида жорий этиш ва унинг натижасини ҳисоб-китоб қилиши керак бўлади.

Янги технология иқтисодий самарадорликни таъминласагинауни тезда жорий қилиш керак, акс ҳолда эса, янги технологияни жорий қилишдан ҳеч қандай наф бўлмайди. Иқтисодий самарадорлик эса қуйидаги формула билан ҳисобланади:

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. // Халқ сўзи, 2022 йил 23 декабрь

$$\text{ИСФ} = (\text{ЯМ2} - \text{ЯМ1}) * \text{МХ},$$

Бу ерда:

ИСФ – иқтисодий самарадорлик (фойда) сўм ҳисобида;

ЯМ1 – янги техникани қўллашга ялпи маҳсулотнинг таннари.

ЯМ2 – янги техникани қўллашдан кейинги даврдаги ялпи маҳсулотнинг таннари.

МХ – ҳисобот даврдаги маҳсулот ҳажми.

Формулада ЯМ2 > ЯМ1 бўлсагина янги технологияни қўллаш, корхона, фирма иқтисодий самара бериши мумкинлиги тушунилади.

Мамлакатимизда илм-фан бевосита ишлаб чиқариш кучига айланиб бор-моқда. Илмий изланишлар натижалари – иқтисодий муаммолар ечимига айланади, техника, технология ва материалларнинг янги турларини яратади.

Ижодкорлик – тадбиркорлик вазибаларидан бири бўлиб, тадбиркорлик фаолиятида доим мавжуд бўлиши шартдир. Инновацион тадбиркорлик – капитални йўналтиришнинг янги соҳаларини излаш, мавжуд маҳсулотлар ишлаб чиқаришни такомиллаштириш ва янгиларини яратиш, шахсий устуворликни таъминлаш, даромад олиш учун турли имкониятлардан самарали фойдаланишдир.

Инновацион тадбиркорликнинг энг муҳим ва шу билан бирга энг мураккаб вазибаси – янги ғояларни излаш ва уларни татбиқ этишдир. Чунки, бу ҳолда тадбиркордан нафақат ижодий фикрлаш ва янги ечимларни топиш, балки истиқболли фикрлаш, келажакдаги жамиятнинг эҳтиёжларини кўра олиш хусусиятини ҳам талаб этади.

Инновацион тадбиркорликнинг ривожланиши истеъмолчилар томонидан инновацияларга, миллий иқтисодиётнинг илмий-техник салоҳияти ривожланиши, таваккал инновацион фаолиятни молиялаштирувчи венчур корхона (фирма) ва инвесторлар фаолиятига боғлиқ.

Венчур корхона (фирма)ларининг асосий вазибалари:

- илмий муҳандислик ишларини бажариш;
- янги техника, технология, товар намуналарини яратиш;
- ишлаб чиқаришни бошқариш;
- тижорат ишини ташкил этиш усулларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш; йирик корхона (фирма)лар ва давлат ижара контракти буюртмаларини бажариш каби ишларни амалга оширадилар.

Венчур корхона (фирма)лари бу вазибаларни давлат ва йирик фирмалар буюртмасига биноан контракт-битимлар асосида бажаришади. Венчур корхоналар техниканинг янги йўналишларида фаоллик кўрсатади ва бу билан фан-техника тараққиётига ўз ҳиссасини қўшади.

Инновацион тадбиркорлик – ғоя ва ихтиролардан амалий фойдаланиш орқали янги маҳсулот ва технологиялар яратиш жараёни ҳисобланади. Одатда, тадбиркорлик фаолияти замирида янги эҳтиёжларни қондиришга имкон берувчи, янги бозорни барпо этиш, маҳсулот ёки хизматлар соҳасига янгилик киритишдир.

Инновациялар – тадбиркорликнинг махсус қуроли бўлиб, бунда инновациялар ўз ҳолича эмас, балки янгиликларни йўналтирилган ташкилий излаш, уларга тадбиркорлик таркибларининг мунтазам қаратилганлигидир. Тадбиркорлар

фикрлашнинг инновацион турини фарқлайди, инновацион фаолият эса ўзида тадбиркорликнинг алоҳида қуролини акс эттиради.

Инновацион тадбиркорлик – янгилик яратишнинг алоҳида ижодкорлик жараёнидир. Унинг замирида мунтазам янги имкониятларни излаш, инновацияларга йўналтирилганлик ётади. Бу янги лойиҳаларни амалга ошириш ёки мавжуд лойиҳани такомиллаштиришдаги таваккалчиликни, шунингдек, бу жараёнда юзага келадиган молиявий, маънавий ва социал жавобгарликни тадбиркор ўз зиммасига олишга тайёрлиги билан боғлиқ.

Инновацион тадбиркорлик жараёнида янги технологиялар воситасида янги маҳсулотлар ишлаб чиқарилади.

Янгилик ижод қилувчи тадбиркорнинг вазифаси – ихтироларни татбиқ этиш билан бирга ишлаб чиқаришни ислох қилишдир, яъни янги технологик имкониятларни қўллаш орқали янги маҳсулотларни ишлаб чиқариш эвазига эски маҳсулотларни янги услубда ишлаб чиқаришдан иборатдир.

Инновация ёки янгилик киритиш янги жараён, янги воситани маҳсулот жараёнини (техник, иқтисодий, ташкилий, маданий ва бошқалар) яратиш ва фойдаланиш. Фаолият воситалари маҳсулот ва услубларини такомиллаштирувчи тубдан (бутунлай) янгилик ва янгиликларни ажратади.

Инновацион тадбиркорликнинг қуйидаги асосий тури мавжуд:

- маҳсулот инновациялари;
- технологик инновациялар;
- социал инновациялар.

Маҳсулот инновациялари – корхонанинг сотиш салоҳиятини ошириш, миқдорларни ушлаб туриш, бозордаги улушини кенгайтириш, олинмайдиган фойда хажмини кўпайтириш, молиявий ҳолатини мустаҳкамлаш, нуфузини ошириш, янги иш жойларини яратишга қаратилган.

Технологик инновациялар – ишлаб чиқариш салоҳиятини янгилаш жараёни ҳисобланади. У меҳнат унумдорлигини оширишга, энергия, хом ашё ва бошқа ресурсларни тежашга қаратилган бўлиб корхона фойда хажмини оширишга имкон беради. Шунингдек, техника хавфсизлигини такомиллаштириш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тадбирларини ўтказиш, корхона ички ахборот тизимларидан самарали фойдаланиш имкониятини беради.

Социал инновациялар – корхонанинг социал муҳитини режали яхшилаш жараёнидир. Бу турдаги инновацияни татбиқ этиш бозорда ишчи кучи имкониятларини янада кенгайтиради, ташкилот ходимларини қўйилган мақсад сари сафарбар этади, корхонанинг социал мажбуриятларга нисбатан ишончини мустаҳкамлайди.

Инновацион тадбиркорликнинг барча турлари асосида маҳсулотларнинг янги турларини тайёрлаш ва ўзлаштириш ётади. Бундай тадбиркорликнинг асосий мақсади – истеъмолчи (харидор)ларга етказиб бериладиган илмий-техник маҳсулот, ахборот, интеллектуал бойлик яратиш ва ишлаб чиқаришдир.

Инновацион тадбиркорлик натижасида янги тайёр маҳсулот юзага келади. Уни инновацион фаолиятни амалга оширувчи тадбиркорлик субъектлари (инновацион фаолиятни амалга оширишдаги сарф-харажатлар ва даромадини ўз ичига олган нархда) инновацион маҳсулот истеъмолчиси бўлган корхоналарга сотади.

Мамлакатимизда инновацион фаолликни оширишда давлатнинг роли ўта муҳим ҳисобланади. Бу фақат Ўзбекистонга хос кўриниш эмас, балки дунёда инновацион фаол ҳисобланган мамлакатларда ҳам инновацион муҳитни яхшилаш ва инновацион тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш борасида самарали ишлар олиб борилмоқда.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг сўнгги олти йилда АҚШ, Россия, Хитой, Туркия, Франция, Жанубий Корея ва яқин қўшни давлатларга амалга оширилган ташрифларида, бу мамлакатларнинг тадбиркор-ишбилармонлари билан бизнес форумлар ўтказиб, уларни мамлакатимиз иқтисодиётига молиявий ва интеллектуал капитал киритишга бўлган қизиқишларини ошириш сиёсатини юритмоқда.

Хорижий давлатлар билан тузилган шартномаларга кўра:

- Россия билан ҳамкорликда Жиззах, Қашқадарё ва Сурхондарёвилоятларида нефть ва газ конларини қидириб топиш ва ўзлаштириш;
- Туркия билан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини қласстер асосида ташкил этиш, текстил ва қайта ишлаш саноатини ривожлантириш;
- хорижий технологиялар асосида гидропоник усулда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш ва бошқа шу сингари лойиҳалар мамлакатимиз саноат ишлаб чиқаришини ривожлантиришнинг истиқболли йўналишлари ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар

Мамлакатимиз иқтисодиётида йирик моддий, молиявий ва интеллектуал ресурслар тўпланган. Фан-техника тараққиёти – ишлаб чиқариш кучларининг тараққиётига ва ижтимоий меҳнат тақсимотининг янада чуқурлашига ёрдам бермоқда, бунинг натижасида ишлаб чиқаришнинг якуний натижаларига катта таъсир кўрсатмоқда. Албатта, бундай жиҳатлар инновацияларга асосланган ишлаб чиқаришга хосдир.

Инновацион фаолиятда, бир томондан янги ёки такомиллаштирилган маҳсулотни, шунингдек, янги ёки такомиллаштирилган технологик жараённи яратган инноваторлар турса, иккинчи томонда эса, уни қўллаш асосида янги ёки такомиллашган маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган субъектлар туради. Бу субъектлар ўзаро боғлиқ ва улар ўртасида ўзига хос меҳнат тақсимоти мавжуд.

Бу йўсиндаги меҳнат тақсимотининг бўлишлиги жамият учун аҳамиятлидир. Чунки, янги ёки такомиллаштирилган маҳсулотни, янги ёки такомиллаштирилган технологик жараённи яратувчи инноватор ўз ишланмаларини амалиётга бевосита ўзи жорий этиш ҳамда маркетинг ишлари билан шуғулланса, янги ғоя ишлаб чиқиш жараёнининг секинлашиши ёки бутунлай тўхтаб қолиши мумкин. Шу сабабдан ҳам инновацион ғояларни ишлаб чиқарадиган субъектлар билан бир қаторда, янги ғояларни охирига етказиш билан шуғулланувчилар, яъни инновацион тадбиркорларнинг бўлиши ўта аҳамиятлидир. Инновацион тадбиркорлик–инновацион фаолият инфратузилмасининг ажралмас қисмидир.

Бугунги кунда мамлакат иқтисодиётини инновацион ривожлантиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилар ҳисобланади:

- иқтисодий фаолиятнинг барча соҳаларида инновацияларни қўллашга кўмаклашувчи ишлаб чиқаришнинг интенсив омили ролини ошириш;
- ишлаб чиқиш самарадорлигини таъминловчи илм-фаннинг ролини

кучайтириш ва шу асосда янги техника-технологияларни жорий этиш;

- иқтисодиётнинг барча соҳаларида илмий техника таъминоти даражасини кўтариш, ихтирочилик ва рационализаторликни ривожлантириш;

- иқтисодиётнинг тармоқлари ва соҳаларида сарф-харажатни камайитиришга йўналтирилган замонавий рақамли технологияларни тадбиқэтишни кучайтириш ва ҳоказо.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг келажакдаги тараққиёти – инновацион ривожланишнинг устувор йўналишларига таянишни тақозо этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 29 октябрдаги “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисидаги” Қонуни,

2. Ўзбекистон Республикасининг “Инновацион фаолият тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил 24 июль.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 апрелдаги “Инновацион ғоялар, технологиялар ва лойиҳаларни амалий жорий қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги” ПҚ-3682- сонли Қарори

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 майдаги “Иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларига инновацияларни жорий этиш

механизмларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисидаги” ПҚ-3698- сонли Қарори

5. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. //Халқ сўзи, 25 январь 2020йил

6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси.// Халқ сўзи, 2022 йил 23 декабрь

7. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие для вузов. – СПб: Питер, 2001.

8. Хамраева С.Н. Қишлоқ инфратузилмасини инновацион ривожлантириш: Монография; – Т.: «Iqtisod-Moliya», 2017.

9. Шавқиев Э.Ш. Тадбиркорлик – аҳоли фаровонлигини оширишда асосий омил. //Хизмат кўрсатиш соҳасини модернизациялаш ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш: муаммо ва ечимлар. Монография. Муаллифлар жамоаси – Т.: “Fan va texnologiya”, 2019.

10. Шавқиев Э. Саноат иқтисодиёти (ўқув қўлланма). – Самарқанд: “STAP-SEL” MChJ. Nashriyot-матбаа бўлими, 2022.

11. Эргашев Р.Х. Иқтисодиётни инновацион ривожлантиришнинг илмий-назарий ва ҳуқуқий асослари. //Иқтисодиётни инновацион ривожлантириш истиқболлари. Монография. Муаллифлар жамоаси. – Т.: “Iqtisod-Moliya”, 2019.